

درس دوم:

واژه‌ها را بشناسیم، گزینش کنیم و به کار بگیریم

معلم گفت یک داستان را روی تخته نصب
کردیم و به دانش‌آموزان می‌خواندیم و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها

معلم گفت یک داستان را روی تخته نصب
کردیم و به دانش‌آموزان می‌خواندیم و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها

معلم گفت یک داستان را روی تخته نصب
کردیم و به دانش‌آموزان می‌خواندیم و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها
پرسیدیم که این داستان را چه می‌فهمند و به آن‌ها

معلم، نقشه یک ساختمان را روی تخته کلاس، جای داد و به دانش‌آموزان گفت: «مطمئنم که شما ارتباط بین نقشه ساختمان و طرح نوشته را می‌دانید. اکنون می‌خواهیم با مقایسه این دو، درس را آغاز کنیم. پس خوب دقت کنید و به پرسش‌های زیر، بپندیشید».

♦ آیا مهندس ساختمان، این نقشه را بدون فکر و تأمل، طراحی کرده است؟
♦ به نظر شما، چه عواملی به ذهن مهندس، کمک کرده تا نقشه ذهنی او شکل بگیرد؟

♦ پس از طراحی نقشه و نهایی شدن آن، برای بنا کردن ساختمان، چه مواد و مصالحی نیاز داریم؟

دانش‌آموزان در سکوتی همراه با تفکر، به پرسش‌ها می‌اندیشیدند. اندکی بعد، معلم، نقشه ساختمان را از روی تخته کلاس برداشت و گفت: «پس از طراحی نقشه ساختمان به مواد و مصالح (آجر، گچ، سیمان، شن و ...) نیاز داریم. بعد از طراحی نقشه نوشتن هم به «کلمات» نیاز داریم تا با کنار هم چیدن آنها، نوشته‌ای تولید کنیم. این دقیقاً همان چیزی است که امروز باید درباره آن گفت و گو کنیم».

سپس معلم، نموداری را روی تخته کلاس طراحی کرد و از دانش‌آموزان خواست، به ارتباط هر بخش از نمودار، با بخش‌های دیگر، توجه کنند.

متن

بند

جمله

گروه

واژه

معلم به نمودار اشاره کرد و گفت: «همان طور که می بینید، یک **متن** از ترکیب چند بند تشکیل می شود. **بند** از ترکیب چند جمله ساخته می شود. برای ساختن **جمله** به **گروه** و **کلمه** نیاز داریم. بنابراین مواد و مصالح نوشته، واژه یا کلمه است. اگر بخواهیم، ساختمان نوشته را بنا کنیم، باید واژگان را خوب بشناسیم و درست به کار بگیریم. هرچقدر انتخاب واژه ها، سنجیده تر و زیباتر باشد، نوشته ما به همان اندازه، پسنیده تر خواهد بود.

◀ خانواده سال

خانواده سال، خانواده ای ساده و صمیمی اند؛ این خانواده چهار فرزند پرکار و هنرمند دارد: بهار، تابستان، پاییز و زمستان.

«پاییز»، سومین فرزند زردپوش و بازیگوش خانواده سال است. او برخلاف برادران و خواهرانش؛ بهار، تابستان و زمستان که به آرامی از راه می رسند، با هیاهو می آید و کار خود را آغاز می کند.

شغل اصلی پاییز، آرایشگری است؛ بعد از رفتن تابستان، وقتی سر و روی درختان به هم می ریزد و گیسوانشان بلند می شود، پاییز از راه می رسد، قیچی خود را بر می دارد؛

چنگ در موی درختان می‌زند و سر افشان و شلخته آنها را مفت و مجانی می‌تراشد. در سلمانی پاییز، هیچ درختی در نوبت نمی‌ماند. پاییز، زلف دراز همه درختان را نخست رنگ می‌کند و سپس هم‌زمان کوتاه می‌کند. پاییز، جاجیم بافی هم بلد است. تا از راه می‌رسد، دار جاجیم را برپا می‌کند و دست‌به‌کار می‌شود. با تار و پود برگ، جاجیم رنگارنگی می‌بافد و روی زمین پهن می‌کند. کارخانه جاجیم بافی پاییز، شب و روز کار می‌کند. هنر دیگر پاییز، نقاشی است. در طراحی پیکره درختان، مهارت خاصی دارد. هرگاه در قاب چشم‌هایتان، عکس دسته‌ای کلاغ، روی یک درخت بی‌برگ دیدید، بدانید کار، کار پاییز است. پاییز استاد رنگ آمیزی روی برگ‌هاست. خانواده سال باید به داشتن چنین فرزند ماهر، تردست و هنرمندی ببالد.

در متن «خانواده سال» :

♦ از واژگان مترادف، استفاده شده؛ این شیوه، نوشته را متنوع‌تر کرده است.

مثل: (سلمانی، آرایشگاه)، (گیسو، مو، زلف)، (تراشیدن، کوتاه کردن)، (مفت، مجانی)، (نقاشی، طراحی، عکس، رنگ آمیزی)، (ماهر، تردست، هنرمند) .

♦ با آوردن کلمه‌های متضاد، معنای برخی جمله‌ها، دقیق‌تر و روشن‌تر شده است.

مانند: (به آرامی # با هیاهو)، (دراز # کوتاه).

♦ با ایجاد شبکه معنایی، بر پیوستگی و انسجام نوشته، افزوده شده است.

همچون: (فرزند، خانواده، برادران، خواهران)، (آرایشگری، مو، زلف، گیسو، قیچی، سلمانی، تراشیدن)، (جاجیم، بافتن، دار، تار، پود، رنگارنگ، پهن کردن)، (هنر، نقاشی، طراحی، مهارت، قاب، عکس).

♦ با گسترش دادن واژه‌های رایج و همه‌فهم، ترکیب‌های تازه‌ای، ساخته شده است.

نظیر: (خانواده سال)، (پاییز آرایشگر)، (زلف دراز درختان)، (کارخانه جاجیم بافی پاییز)، (استاد رنگ آمیزی)، (سر افشان و شلخته) و ...

♦ کوتاهی جمله‌ها و تنوع فعل‌ها، سبب جذابیت جمله‌ها و متن شده است.

همانند: پاییز از راه می‌رسد، قیچی سلمانی خود را برمی‌دارد؛ چنگ در موی درختان می‌زند و سر افشان و شلخته آنها را مفت و مجانی می‌تراشد. در سلمانی پاییز، هیچ درختی در نوبت نمی‌ماند. پاییز، زلف دراز همه درختان را نخست رنگ می‌کند و سپس هم‌زمان کوتاه می‌کند.

معلم، پس از بررسی متن «خانواده سال»، به دانش‌آموزان گفت: «این نوشته به خاطر سادگی متن، جمله‌های کوتاه، واژه‌ها و موضوع آشنا، نمونه خوبی برای آموزش **کاربرد واژگان** است. ما هم می‌توانیم با بهره‌گیری از این شیوه‌ها، واژه‌ها را کنار هم بچینیم و با تمرین بیشتر، نوشته‌هایی متنوع، استوار و زیبا و حتی بهتر از «خانواده سال»، بیافرینیم».

اکنون **شیوه‌های کاربرد واژگان** را به طور خلاصه، بازگو می‌کنیم :

۱. به کارگیری واژه‌های مترادف

۲. بهره‌گیری از واژه‌های متضاد

۳. استفاده از ظرفیت شبکه معنایی

۴. گسترش واژه

۵. تنوع در کاربرد فعل‌ها

♦ متن زیر را بخوانید و شیوه‌های **کاربرد واژگان** را در آن نشان دهید.

◀ برادران، ای برادران، قرباتان بشوم! این اوّل سال و آغاز بهار، همه کسانى که با هم قهر بودند، آشتى کردند. شما که تا همین دیروز و پریروز با هم چلو پلو مى‌خوردید و دیشلمه همدیگر را فوت مى‌کردید و قربان صدقه هم مى‌رفتید و غیره، حالا مثل کارد و پنیر شده‌اید که چى؟ به قول قدما: از جای برخیزید! غبار کدورت‌ها را به آب رفاقت شسته، بلکه در محضر ما، یکدیگر را تا حدودى مآچ نموده، قال قضیه را بکنید. هر چه زودتر بهتر؛ زیرا کار داریم، مى‌خواهیم برویم به کارمان برسیم. اصلاً بگو ببینم کار شما از کجا بیخ پیدا کرد؟ چه جورى رابطه‌تان شکر آب شد؟ ارتباط تنگاتنگ شما در اثر چه مسئله‌ای از هم گسیخت؟ چى شد که همچین شد؟...

♦ به همین زودى، با تلخیص و اندکى تغییر

نوع کاربرد	نمونه‌ها
واژه‌های مترادف	
واژه‌های متضاد	
ظرفیت شبکه معنایی	
گسترش واژه	
تنوع فعل‌ها	

♦♦ به دلخواه، موضوعی را برگزینید و به هنگام نگارش از همه گونه‌های کاربرد واژگانی (مترادف، متضاد، شبکۀ معنایی، گسترش واژه و تنوع افعال)، بهره بگیرید.

موضوع:

[illegible]

♦♦♦ یکی از نوشته‌های عضو گروه خود را انتخاب و آن را بر پایه معیارهای زیر، بررسی و نقد کنید.

سنبه‌های ارزیابی :

- ♦ داشتن پیش‌نویس
- ♦ داشتن پاک‌نویس (رعایت علائم نگارشی، املاي صحیح واژگان، درست نویسی، خط‌خوش)
- ♦ بهره‌گیری از همه انواع کاربرد واژگانی (واژگان مترادف، متضاد، شبکه معنایی، گسترش واژه و تنوع افعال)
- ♦ رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (مقدمه، بدنه و نتیجه)
- ♦ بهره‌گیری مناسب از شیوه‌های پرورش فکر
- ♦ شیوه خواندن

نتیجه بررسی و داوری

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

◆ سهراب با رستم رویارو شد و او را بر زمین زد.

◆ سهراب با رستم رویارو و او را بر زمین زد.

جملهٔ نخست، درست است؛ اما جملهٔ دوم به سبب حذفِ «شد»، از بخشِ اوّل، نادرست است. در این مثال، فعل جملهٔ اوّل «شد» و فعل جملهٔ دوم «زد» است. دو فعل متفاوت نمی‌توانند جانشین هم شوند.

هنگامی حذف فعل، صحیح است که عیناً تکرار شده باشد و برای پرهیز از تکرار آن، یک فعل (معمولاً اوّلی) را حذف می‌کنیم و دومی را نگه می‌داریم.

جمله‌های زیر را ویرایش کنید:

◆ آرمان، به دریچهٔ سحرآمیز نگاه و وارد آن شد.

.....

◆ شغال شکمو، داخل باغ و از انگورهای آن خورد.

.....

حکایت نگاری

♦ حکایت زیر را بخوانید و به زبان ساده،
بازنویسی کنید.

حکایت:

دزدی پیراهنی را دزدید و آن را به
پسرش داد که به بازار برود و بفروشد.
پسر پیراهن را به بازار برد؛ اما آن را
از او دزدیدند.
وقتی به خانه برگشت، پدرش پرسید:
«پیراهن را به چه قیمتی فروختی؟»
پسر گفت: «به همان قیمتی که شما خریده
بودید!»

رساله دلکشا

بازنویسی :

